

MESTRÓ LELKÉBEN ÖRÖK VIRÁGOK ÉLNEK

„Am a
csonka test mégis izzik, mint a lámpa,
melybe mintegy visszacsavarva ég
nézése”.

Erich Maria Rilke

A szemek hunyorgása mögött fél évszázad fénye villan felénk.

Sáfrány Imre már az iskolapadban megmutatta oroszlánkörmeit. Ha rajzolt, ha írt, ha verset mondott, valami feltört belőle, ami a szokványostól, a szép fegyelemtől messzire eltért, mint aki — akkor még nem is tudatosan — ismeretlen horizontok vonalait érinti. Úgy indult, mint egy univerzális tehetség, akit lelkében az Ismeretlen mindig űzi, de alighogy a külső világban meglelte azt, amit lázasan keresett, rögtön tovább ment, amit a valóságban, a vízióban a keresettnek vélt, nem tudta fogva tartani; megint és mindig új célok magaslatai felé tört, olyan területek felé, melyeknek körvonalai belevesznek a láthatatlanba.

Ha róla szólunk, akkor a festőről és az íróról kell szólnunk, de egy pillanatra sem olyan értelemben, mintha festészetében is jelen lenne az irodalom témáinak akár szürrealista, akár absztrakt ábrázolásában. Inkább irodalmi műve festői, mint festészeti irodalmi. A *Várnak az apostolok* és a *Menetelés* című kötetekben, naplójegyzeteiben, tanulmányjaiban Van Goghra emlékeztető, lángoló ecsetvonások lobognak, s nem egy fejezete úgy hat a minden kis részletét mélyen átélő olvasóra, mint egy befejezett Sáfrány-festmény, amely színekben is azért ilyen szuggesztív, mert festő írta.

A párizsi *Place de la Concorde*-ot csak egy forró szívű festő tudta így leírni:

„Ah, ezek a feledhetetlen felhővonulások. A házrengeteg, a fényrengeteg, az ember- és autórengeteg felett. Ez a pompás szökőkút, szobor- és lámparengeteg! Ezek a feledhetetlen sziluettek! Idelátszik a diadalív és a vastorony. És leng a zászló. Hív a zászló Van Gogh komor fényeihez és sziporkázó színörvényeihez.

Megyek.”

De olvassuk tovább. Annak az írását, aki a duhaj előd meglelésének örömeiben *Nagyapáti Kukac Péter* nyomában járt. És egy darabig tán hitte is, hogy itt, a Bácskaságban ez a vagabundus valahol az idő mögött egy kicsit elődje volt. De mélyebb az ezt követő tanulmánya, melyben elnémitotta a crescendókat. Még senki nem állított olyan maradandó írott emléket egy tragikus sorsú, korán eltávozott fiatal festőnek, mint Sáfrány Vinkler Imrének a *Zsombékról zsombékra* című dolgozatában.

Így, újra olvasva bármennyire vonzanak is ezek a könyvek, soraik mögött és visszhangjukban is érezzük a festő képeinek jelenvalóságát. Megigézõ színei hömpölyögve jönnek, most éppen úgy, mint egy emléké-áradat, amely hullámveréseiben magával hozza a negyvenes évek végén, az ötvenes évek elején fellépõ nemzedékkel új hangvételű festészetünk legelevenebb alkotásait. A korszak indításában a primus inter pares Ő volt. Ezek a művek azért ilyen kihívóan életesek, mert amit jelképeznek, csak szignalizálnak, vagy elmondanak, úgy mondják el, mint előtte — Hangya óta — senki más. Ezek nem pusztán képzelgések, hajánál fogva előranciaigált divatos témák vászonra vetítései, hanem a gyötrelmes, sokszor kínlódásokkal teli átéléseknek s a víziók izzó pillanatának mesteri rögzítései.

Amikor itt vagy ott Sáfrány Imre képeit nézem: kiállítási csarnokban, valamelyik üzemünk tanácstermében vagy magánlakásban, költönk otthonában a falon, bármit is ábrázoljon a kép, lelki szemeim előtt — az első écskai kiállításról — a bánati puszták *Szamártövi*se jelenik meg előttem. Ez a természet minden viszontagságát elviselő vadvirág, amelyen még ha a parasztszekér kereke is átmegy, akkor is, nem sok időre rá, főlegyenesezik s olyan buján csillogtatja tüskés leveleit, bógáncsvirágait, mint egy alföldi „gránitdarab”: elpusztíthatatlanul. Sáfrány *szamártövi*sei a sárga szemképráztató árnyalataival a kegyetlen szikes talaj szívós növényének hősie élni akarását érzékeltetik. Mintha csak mindenik egy-egy ember lenne, vagy megtépett, rojtokkal teli ruhájú bánati lány, akinek kemény húsában, izmában, kocmányában, méhében megsemmisíthetetlenül él, jelen van és megigéz a vad termékenység.

Ez a *Virágból*, a *Tulipánokból*, a *Tűzvirágból*, a *Mezei csokorból* úgy árad, mint egy kiapadhatatlan örök forrás. Egyikből-másikból nem is árad, hanem tombolva zúg, harsog haragosan.

Tolnai Ottó nagyon találoán fogalmazta meg Sáfrány palettájának ezeket egy csöppet se elmélázásra késztető, hanem minden érzékszervet felajzó remek hajtásait. Mert a paletta is lehet csodákat termő dús talaj, akár ez a föld a talpuk alatt.

„Sáfrány tehát vad. A vad vadak (Vlaminck: Kobaltjaimmal és cinóbereimmel fel akartam gyűjtani az École des Beaux-Arts-t) egyenes lezármazottjának, a Lubardánál nem kisebb szerepet játszó Konjovicsnak (akit Párizsban olyan kritikusok vezettek be, mint André Salmon és Reynal) társa, ám lélekben ő inkább a finom vadakkal, Matisse-szal és Dufyvel, ezekkel a keleti rezgésű, mediterrán művészekkel rokonítható.”

Portréi sokkal mélyebbre hatolnak az embert megjelenítő vásznon, mint amennyit ez a kissé megkopott szó: a *portré* jelent. Sáfránynak soha nem az volt a célja, hogy hú arcképet fessen X-ről, hanem az, hogy ő maga is belépjen a képbe: az alkotó lelke is benne vibráljon abban az arcban, akit ábrázol. A *Vinkler Imre arcképe* olyan kegyetlenül igazán szól, hogy még a létezés pillanatában (1953-ban) sejteti ennek a borús életnek tragikus kihunyását. Konjovics portréja megszólal, beszél, ha az ember nézi. Ez a portré „...értekezés Konjovicsról, Konjovics festészetéről, tájfestészetünk kolosszusáról” — írja Tolnai Ottó. Sáfrány önarcképei — bármelyik korszakából vesszük is őket — József Attilai *Tiszta szívvel* vallomások önéletrajzok, melyekről egyenként is külön tanulmányt lehetne írni. (És azt viszont kevesen tudják, hogy a *Korzó* című korai remekművének hátlapján is egy portré van üveg alatt, amelyről az alkotóján kívül aligha tudja valaki, kit ábrázol.)

Festőművésziünk fejlődésének ez a minden eddiginél merészebb korszaka, amelyet B. Szabó György jelzett már az 1955-ös tárlataról írt kritikájában, s amelyet Miodrag Protić pennával írt gyöngybetűs kis kritikájában is sejtetett, voltaképpen az ötvenes éves második felében és a hatvanas esztendőben következett el.

„Sáfrányt felszabadította Párizs, de nem másította meg egyéniségét; alakított rajta, de alapjában nem változtatta meg... Játékosság is van ott, de ebben a játékosságban először jutott el Sáfrány a csodálat, a szolgai alázat és a naiv provincializmus és epigonizmus passzív szemléletéből és kritikálanságából a valóság megértéséig és művészi megfogalmazásáig.

Egy művészi koncepció világos, tiszta és egyszerű megfogalmazását várjuk tőle...”

A *Borús önarckép* után, illetve ezzel a kisméretű, de minden művészi allúrtól mentes vallomással — amely Milan Konjovics szerint egyik leg-sikerültebb önarcképe — párhuzamosan születnek a tájképek. De egyre jobban elhalkulnak az előbbi korszakában oly domináns szerepet betöltő színek — a harsogó sárga, a leheletfinom szürke, a ragyogó mély zöld (a *Fikusz* 1947-ből), aztán a kék, megint a sárga, majd a mindent korlátlanul uraló erővel kifejező két szín: a fekete és a fehér. Mintha Konjovics-

tyal együtt mondta volna a minden képben mohón a koloritot keresőknek: „Ne idegenkedjetez ettől a két markáns színtől, mert fehér alapon a fekete s annak árnyalatai sokat el tudnak mondani nekünk.”

Művészi fejlődésének, ugrásszerű korszakváltásainak zezugos útja a „nagy kanyarokban” úgy hatott azokra, akik Sáfrány minden keze vonását — akár festett, rajzolt vagy írt — figyelemmel kísérték, hogy ebben a lázában a felfedezés csodáját keresi. Elszakad mindattól, amit előbbi bolyongásai, vergődései, diadalmas rátalálásai során meglett, és minden gátlás nélkül elszegődik azokhoz, akik az alkotói ihletettséggel révéletében érintkezésbe kerülnek a még meg nem sejtettek meglelő szellemekkel.

A sámánokkal.

Igazi felfedezés volt ez, vagy csak egy adott körből való kitépődés, amely sámánjaival együtt őt is valahol lebegésbe hozza, és valahová viszi? Pici kis figurák ezek, nem embriók, de nem is emberek, hanem légúri alakok, akiket a fennebb említett sugallatokból született vízióban Sáfrány Imre alkotott meg, nem mint H. G. Wells, az utópista író, hanem a félelmetesen közelgő jövő peremén átkukkantó festő, aki számára még mindig a *Világok harca* a látomásos nyomán létrejött naiv játéknak rémlik, mert aki ezt a játékot úzi, az csak egy sámán lehet, nem pedig egy állig felfegyverzett mindent tudó robot a távoli planéták ismeretlen légrébenben.

„Igen, a sámán — mondja Sáfrány Imre, a minden szerető jóbarátja, ismerőse, minden művészetkedvelő számára: Mestró. — A sámán, aki előtt értetlenül vakaródnak az emberek, mert ebben az agyontechnizált korban mit lehet kezdeni egy torzonborz alakkal, aki magában egyesíti az ősit és leendőt, az maga is csoda, a varázsló művész, aki egy kicsit én is vagyok...”

Mi ez hát? Bolyongás itt vagy a világúrben? Újra életre kelnek az álmok, amelyek egy zseniális leket — látomásaiban élőt! — fogva tartanak, vagy talán majd elülnek a buzgó vér által felvert hullámok, és ismét a földre szállnak alakjai, hogy egy egészen más — ismét egy új — világképben találkozzanak a *Kék hajú leánnyal*, aki ott lépdel a számartövisekkel felborzolt pusztán, a bógáncsvirágok között, a *Nagyfák alatt*, ahol *Könnýű fehér ruhában* minden, de minden vihar után ismét találkozik *A művész és a múzsa?*

Még ki tudja hány ilyen izgató kérdést vet fel ez a bennünket olyan sokat foglalkoztató életmú, és ki tudja: megkapjuk-e rá az annyira várt feleletet, vagy a válaszadást az alkotó művész a jövőre bízza...?